

ІННОВАЦІЙНІСТЬ ПРОГРАМ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ОСІБ РЯДОВОГО І НАЧАЛЬНИЦЬКОГО СКЛАДУ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

INNOVATION PROGRAMS OF ADVANCED TRAINING OF THE RANK AND COMMAND STAFF OF THE STATE CRIMINAL AND EXECUTIVE SERVICE OF UKRAINE

Стаття присвячена питанням щодо досягнення певного рівня професійної компетентності осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої системи України на вимоги відповідності певних кваліфікаційним характеристикам.

Мета статті полягала у розкритті сутності та схем реалізації навчальної програми підвищення кваліфікації осіб рядового та начальницького складу ДКВС України, що містить запропонований автором статті інноваційний компонент – тренінг.

У статті розкрито сутність введення в початкову програму підвищення кваліфікації осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої системи України інноваційного компоненту – тренінгу, що базується на використанні спеціальних тренажерних комплексів і реалізується за допомогою спеціальних програмних продуктів на персональному комп'ютері. Мета навчання під час тренінгу – на матеріалі рішення комплексу тактико-психологічних завдань навчити співробітників навичкам виконання професійно предметних дій на високому рівні надійності з мінімумом функціональних витрат у екстремальних умовах надзвичайної ситуації. Методично процес психологічної підготовки організується на основі синтезу методів поетапного формування вмінь і навичок, функціонально-психологічного тренування, а також тренажерних засобів моделювання екстремальних факторів.

У статті подані авторські схеми спеціальної психологічної підготовки співробітників оперативних груп та груп швидкого реагування ДКВС України, побудови циклу тренувань, схеми серії тренувань та форми контролю на певних етапах реалізації інноваційного тренінгу щодо набуття сучасних професійних компетентностей рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої системи України.

Цей інноваційний компонент навчальної програми підвищення кваліфікації зазначеної категорії співробітників Державної кримінально-виконавчої системи України надає можливості набуття ними новітніх професійних компетентностей щодо ефективного виконання певних дій в умовах надзвичайних ситуацій, що можуть виникнути під час функціонування, організації певних заходів роботи з контингентом в установах виконання покарань.

Ключові слова: підвищення кваліфікації осіб рядового і начальницького складу, професійна підготовка, тренінг, інноваційний

компонент навчальної програми, професійні компетентності.

The article focuses on the issues of attaining a certain level of professional competence of the rank and command staff of the State Criminal and Executive System of Ukraine on the requirements of compliance with certain qualification characteristics.

The purpose of the article was to reveal the nature and schemes of the training program for advanced training of the rank and command staff of the SCES of Ukraine, containing the innovative component proposed by the author of the article, which is training.

The article describes the essence of introducing an innovative component into the advanced training program of the rank and command staff of the State Criminal and Executive System of Ukraine – training based on the use of special training complexes, implemented with the help of special software products on a personal computer. The purpose of the program during the training is to teach personnel on the material of solving a complex of tactical and psychological tasks of performing professionally substantive actions at a high level of reliability with a minimum of functional expenses in extreme emergency situations. Methodologically, the process of psychological training is organized on the basis of the methods synthesis of step-by-step formation of skills and abilities, functional-psychological training, as well as simulation methods for extreme factors modeling.

In the article the author presents the schemes of special psychological personnel training of operational groups and Emergency Response Unit of the SCES of Ukraine, formation of a training cycle, a scheme of trainings series and forms of control at certain stages of the innovative training implementation for the acquisition of modern professional competencies of the rank and command staff of the State Criminal and Executive System of Ukraine.

The innovative component of the training program for the advanced training of personnel of the State Criminal and Executive System of Ukraine provides the acquiring of the latest professional competencies in the effective implementation of certain actions in emergency situations that may arise during functioning, and organization of certain work measures with the contingent in penitentiary institutions.

Key words: advanced training of the rank and command staff, professional training, training, innovative component of the training program, professional competencies.

УДК 004:(073):37–057.8:343.8(477)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2020-20-3-17>

Тогочинський О.М.,

докт. пед. наук, професор,
професор кафедри педагогіки
та гуманітарних наук
Академії Державної пенітенціарної
служби

Постановка проблеми у загальному вигляді. Реформування пенітенціарної системи України викликало необхідність у вдосконаленні процесу підвищення кваліфікації осіб рядового і началь-

ницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – ДКВС України). Натепер триває процес трансформації й перегляду підходів щодо формування професійних компетентнос-

тей осіб рядового і начальницького складу ДКВС України, що повинні бути сформовані в межах кваліфікаційних характеристик. Саме кваліфікаційні характеристики визначають основні вимоги до професійних якостей, знань і умінь, необхідних для успішного виконання професійних обов'язків особами рядового і начальницького складу пенітенціарної системи.

Досягнення певного рівня якості системи підвищення кваліфікації осіб рядового та начальницького складу ДКВС України можливо за рахунок зміни традиційних підходів навчання та впровадження в систему формування професійних компетентностей інноваційних компонентів навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Необхідно зауважити, що більшість вітчизняних та закордонних вчених (В. Аніщенко [1], О. Ащенко [2], Е. Коїл [3], А. Либлінг [4], Дж. Макгакін [5], В. Синьов [6], О. Торічний [7], С. Чебоненко [8] та інші) приділяють увагу системі підвищення кваліфікації офіцерів-пенітенціаріїв у галузі правового регулювання проходження служби в органах та установах ДКВС України, суттєвих змін кримінального та кримінально-виконавчого права і процесу, міжнародного законодавства в галузі дотримання прав і свобод ув'язнених тощо. Однак, на наш погляд, на цей час є необхідність внесення змін щодо сутності програм професійної підготовки та підвищення кваліфікації осіб рядового та начальницького складу, які несуть службу та виконують свої професійні обов'язки у складних умовах, постійно знаходячись в зоні службово-професійного ризику під час спілкування з контингентом установ ДКВС України.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Розробка та вдосконалення програм підвищення кваліфікації осіб рядового та начальницького складу ДКВС України потребує більш значної та прискіпливої уваги, швидкого їх перегляду та вдосконалення шляхів набуття сучасних професійних компетенцій даною категорією персоналу. Безмовно, що даний процес необхідно здійснювати із залученням інноваційних форм, методів та технологій навчання.

Метою статті є розробка та запровадження інноваційних компонентів у програми підвищення кваліфікації осіб рядового та начальницького складу ДКВС України.

Виклад основного матеріалу. Діяльність ДКВС України на вимогу вітчизняного та міжнародного законодавства повинні досягти головного результату – забезпечення високого рівня ресоціалізації осіб, які знаходяться в умовах несвободи, зниження відсотку ризику щодо скоєння повторних злочинів кримінального та іншого характеру особами, які звільнені з місць позбавлення волі, а також в цілому підвищення рівня безпеки життєдіяльності суспільства нашої країни. Підготовці

висококваліфікованих осіб рядового та начальницького складу ДКВС України приділяється все більше уваги. Потреби вдосконалення підготовки цієї категорії персоналу пенітенціарної системи складають приблизно 5 тис. осіб на рік.

Узагальнюючим документом, що визначає порядок та умови проходження первинної професійної підготовки й підвищення кваліфікації осіб рядового і начальницького складу ДКВС України, є «Положення про проходження первинної професійної підготовки та підвищення кваліфікації особами рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України» (далі – Положення), що затверджено наказом Міністерством юстиції України від 26 грудня 2018 року № 4091/5 [9]. Відповідно до вищевказаного документу «Професійна підготовка осіб рядового і начальницького складу включає в себе систему освіти і спеціальної підготовки, має поступовий, безперервний характер, проводиться протягом усієї службової діяльності і складається з таких видів навчання: підготовка в навчальних закладах ДКВС України; первинна професійна підготовка; перепідготовка; підвищення кваліфікації; стажування; службова підготовка» [9].

Керуючись цим нормативно-правовим документом та вимогами сучасності щодо професійних компетентностей осіб рядового та начальницького складу ДКВС України у закладі вищої освіти зі спеціальними умовами навчання – Академії Державної пенітенціарної служби (який є єдиним в Україні), відбувається процес вдосконалення програм підвищення кваліфікації для такої категорії персоналу ДКВС України.

З огляду на перелік посад осіб рядового та начальницького складу ДКВС України [10] та особливостей й умов несення ними служби, виконання професійних завдань в Академії ДПТС розроблені спеціальні програми підвищення їх кваліфікації. Навчальні програми розраховані в середньому на 120 годин, до складу яких входять лекції та практичні заняття та розподіляються за часом 50:50%. Здебільшого це є класичним розподілом навчальних годин у процесі навчання на всіх рівнях навчання, в тому числі й під час проходження співробітниками ДКВС України курсів підвищення кваліфікації.

Під підвищенням кваліфікації ми розуміємо оновлення теоретичних і практичних знань осіб рядового і начальницького складу ДКВС України відповідно до вимог освітніх стандартів з метою підтримки рівня їх кваліфікації, достатнього для ефективного виконання посадових обов'язків. Це особливий вид професійного навчання, що полягає у підтримці та підвищенні рівня професійних компетентностей осіб рядового і начальницького складу, оновленні та актуалізації її складників.

Отже, підвищення кваліфікації проводиться з метою поповнення й оновлення знань співробіт-

ників, вивчення нових форм і методів діяльності територіальних органів (підрозділів, установ) ДКВС України. Згідно з Положенням особи рядового і начальницького складу зобов'язані проходити підвищення кваліфікації за відповідним напрямом службової діяльності не рідше одного разу на три роки або перед призначенням на керівну посаду, у тому числі вищу керівну посаду, ніж займана [1].

Практика показує, що підвищення кваліфікації осіб рядового і начальницького складу, які знаходяться у кадровому резерві на заміщення певної керівної посади, здійснюється за його згодою у встановленому порядку.

З метою покращення та оновлення знань нових співробітників та таких, які вже мають досвід служби у ДКВС України, в Академії ДПТс постійно відбу-

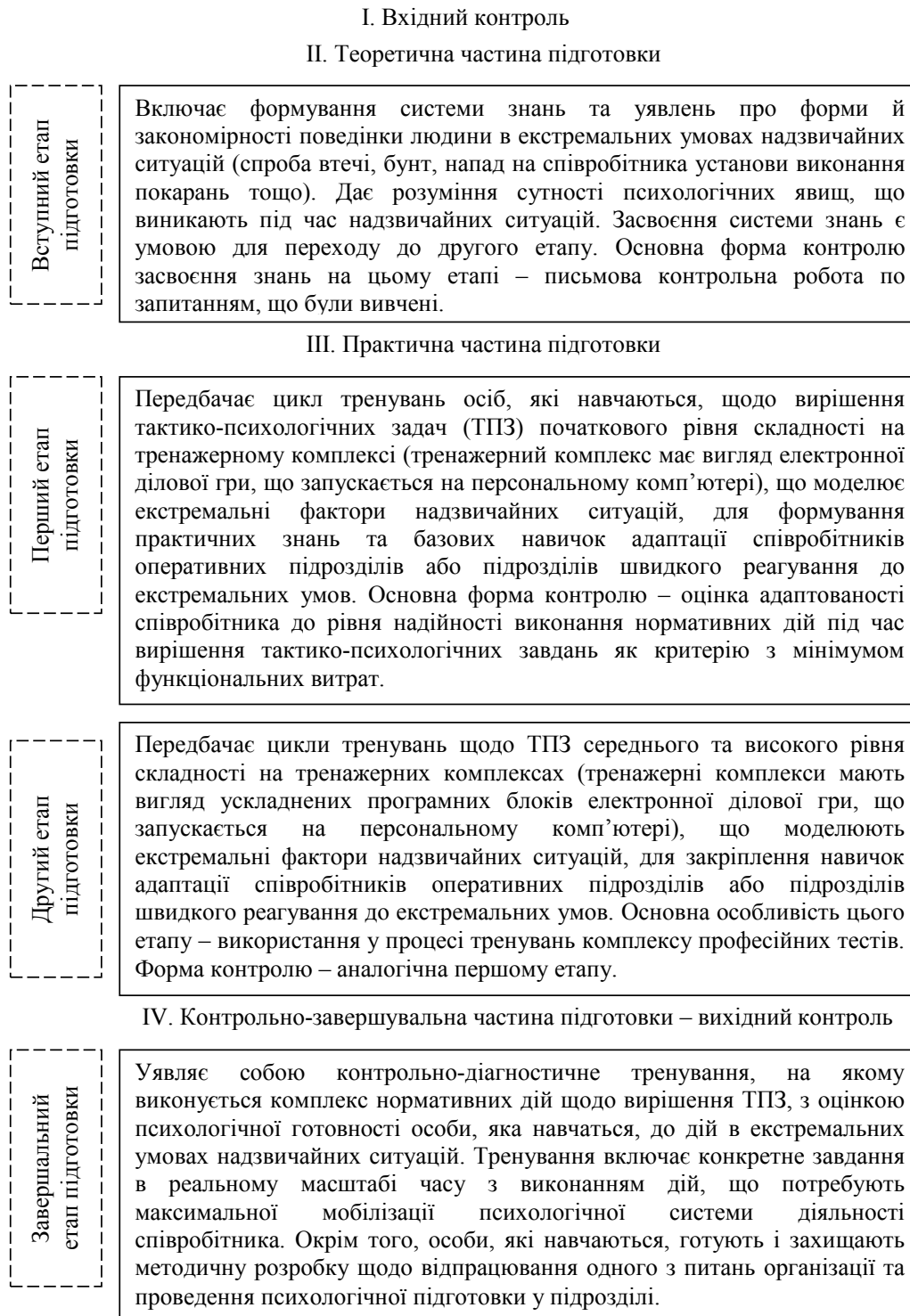

Рис. 1. Структурна схема спеціальної психологічної підготовки співробітників оперативних груп та груп швидкого реагування ДКВС України (автор. розробка)

вається процес вдосконалення навчальних програм з урахуванням вимог практико-орієнтованого навчання та з застосуванням інноваційних технологій. Саме такий вид навчання надає змогу створити певні наблизені до дійсності умови несення служби, побудувати інноваційне середовище навчання й сформувані сучасні професійні компетентності в осіб рядового та начальницького складу.

Служба в установі виконання покарань вимагає від осіб рядового і начальницького складу високого рівня практичних знань. Саме тому в Академії ДПтС у навчальні програми був введений інноваційний компонент практико-орієнтованого навчання для осіб груп швидкого реагування та оперативних співробітників ДКВС України, у вигляді тренінгів на спеціально створених програмних комплексах. Мета навчання під

час тренінгу – навчити співробітників, на матеріалі рішення комплексу тактико-психологічних завдань навичкам виконання професійно предметних дій на високому рівні надійності з мінімумом функціональних витрат у екстремальних умовах надзвичайної ситуації.

Методологічною основою для розробки основних положень методики є принципи психологічної теорії діяльності О.М. Леонтьєва, вчення про орієнтовну діяльність П.Я. Гальперіна, теорії про регулюючу роль психічного відображення Б.Ф. Ломова, вчення про функціональні системи П.К. Анохіна та інших. Методично процес психологічної підготовки організується на основі синтезу методів поетапного формування вмінь і навичок, функціонально-психологічного тренування, а також тренажерних засобів моделювання екстремальних факторів.

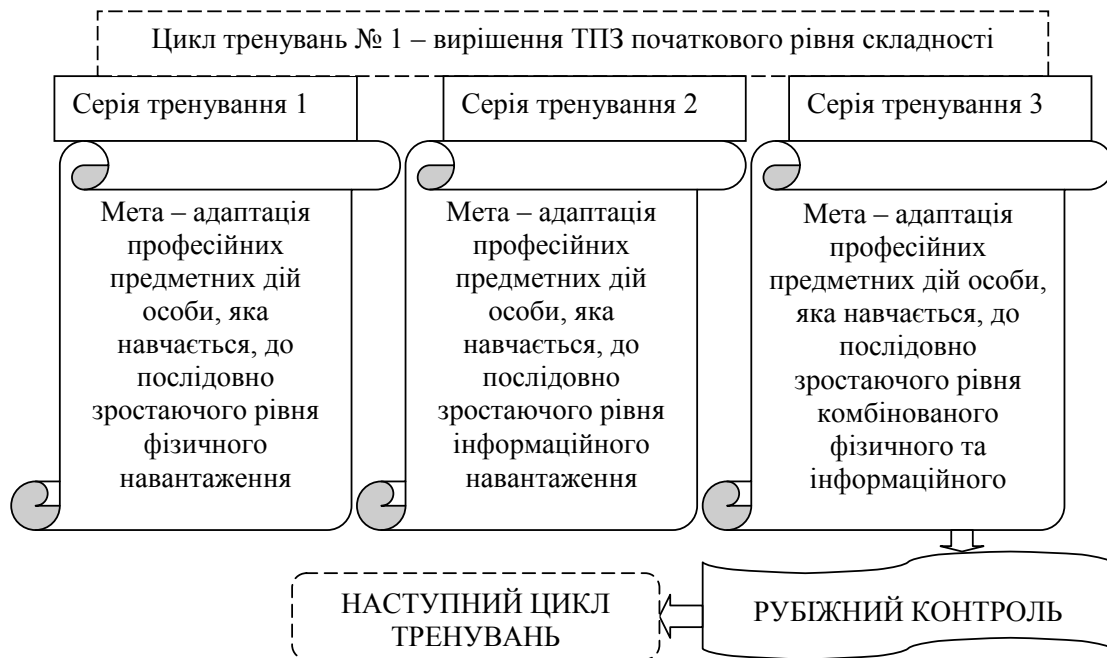

Рис. 2. Структурна схема побудови циклу тренувань (автор. розробка)

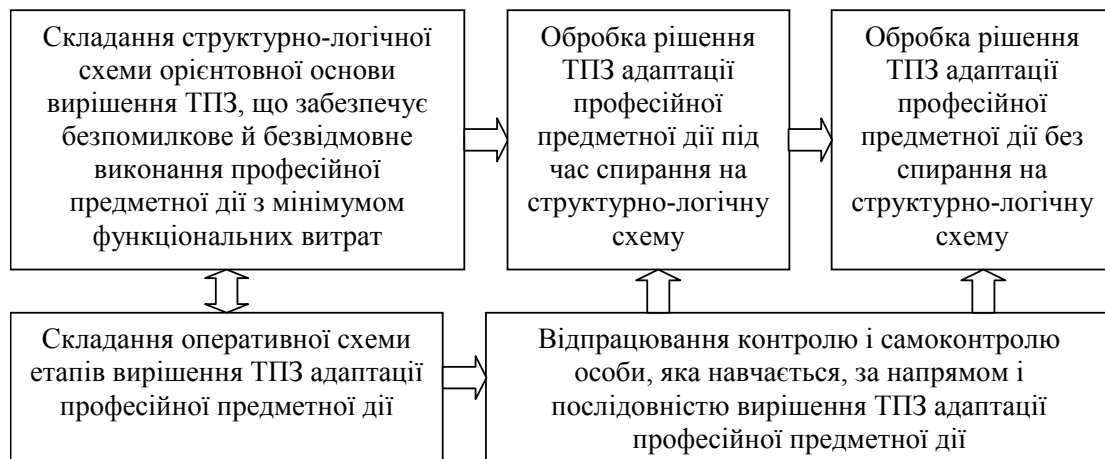

Рис. 3. Структурна схема серії тренувань: серія тренувань складається з трьох основних та двох допоміжних етапів (автор. розробка)

Кожний цикл тренувань першого і другого етапів практичної частини підготовки складається з трьох серій тренувань. Під час кожної серії тренувань послідовно, поступово створюється «сходінка» фізичних та інформаційних навантажень шляхом висування до особи, яка навчається, вимог тактико-психологічних завдань (далі – ТПЗ). Одночасно особа, яка навчається, відпрацьовує дії щодо складання структурно-логічної схеми орієнтовної бази процесу рішення типового ТПЗ.

Спираючись на закономірності формування навички процес виконання вправи будується у чотири основні фази, що відбивають етапи засвоєння особою, яка навчається, змісту структурно-логічної схеми орієнтовної основи процесу вирішення ТПЗ щодо адаптації дії. Результат, що безвідмовно й безпомилково досягнутий особою, яка навчається, у ході двох і більше тренувань, характеризується як стійкий і враховується як початковий під час планування наступного тренування. На рис. 1 подана структурна схема спеціальної психологічної підготовки співробітників оперативних груп та груп швидкого реагування ДКВС України.

З метою контролю якості та ефективності тренування викладач фіксує результати тренування у контрольному листі тренування, де оцінює рівень надійності дій як критерій адаптованості співробітника оперативного підрозділу (співробітника групи швидкого реагування, інспектора) ДКВС України до роботи певного рівня складності й небезпеки на відповідному тренажерному комплексі.

Як критерії оцінки рівня адаптованості професійних предметних дій співробітника оперативного підрозділу (співробітника групи швидкого реагування, інспектора) ДКВС України використовуються групи нормативів з виконання вправ особистим складом групи оперативних співробітників (групи співробітників швидкого реагування, інспекторів) ДКВС України.

Для характеристики якості навички в процесі виконання вправ використовують не тільки показники результатів діяльності (виконання нормативів вправи), а також і дані про функціональні показники досягнутого результату.

На рис. 2 та рис. 3 подані структурні схеми побудови циклу та серії тренувань.

До показників становлення навичок вирішення ТПЗ, що контролюються в процесі тренувань, належать як покращення якості дій співробітників (швидкість реагування, швидкість вибору засобів захисту, зниження помилкових дій та інше), так і нормалізація основних психологічних і психофізіологічних параметрів (збільшення продуктивності пізнавальних та емоційно-вольових функцій до рівня, що відповідає вимогам завдання, швидкість і стійкість відновлення частоти серцебиття, синхронізація певних параметрів дихання тощо).

Такі навички є необхідними для забезпечення організації діяльності установ виконання покарань на певному рівні через специфіку служби і постійно зростаючі вимоги до рівня практичних знань. Служба в установі виконання покарань відбувається на потенційно небезпечному об'єкті, де нестача знань й досвіду може викликати загибель людей і зашкодити здоров'ю. Тому задоволення потреб установ виконання покарань у висококваліфікованих співробітниках є однією з пріоритетних задач ДКВС України.

Висновки. Викладений матеріал щодо введення інноваційного компоненту у вигляді спеціальних тренінгів на тренувальних комплексах для співробітників, які є особами рядового і начальницького складу ДКВС України, свідчить про можливість набуття ними сучасних навичок щодо вміння вирішувати певні проблемні завдання психологічного та оперативного характеру, що виникають під час надзвичайних ситуацій в установах виконання покарань.

Процес інноваційності програм підвищення кваліфікації є постійним й розвивається залежно від вимог кримінально-виконавчої системи, складності надзвичайних ситуацій, які можуть виникнути під час функціонування установ виконання покарань. Методологічно процес введення тренінгів як інноваційного компоненту навчальних програм підвищення кваліфікації осіб рядового і начальницького складу є необхідним й своєчасним рішенням у набутті зазначеною категорією співробітників ДКВС України нових професійних компетентностей.

Подальші дослідження будуть спрямовані на вдосконалення інноваційних компонентів навчальних програм підвищення кваліфікації осіб рядового і начальницького складу ДКВС України з метою своєчасного набуття ними таких новітніх знань, вмінь та навичок, які нададуть їм можливість ефективно, раціонально й професійно приймати певні рішення щодо вирішення службово-професійних завдань під час можливих ситуацій надзвичайного характеру в установах виконання покарань.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аніщенко В.О. Професійно-ціннісний концепт підвищення кваліфікації офіцерів державної кримінально-виконавчої служби України в умовах неперервної освіти. *Scientific Vector of the Balkans*. 2019. Т. 3. № 1(3). С. 9–12.
2. Ащенко О.М., Човган В.О. Українське пенсійне законодавство у світлі стандартів Комітетів проти катувань ООН та Ради Європи. Харків : Права людини, 2014. С. 11.
3. Койл Э. Подход к управлению тюрьмой з позиции человека. Лондон: МЦТИ, 2002. 160 с. URL: <http://www.prisonstudies.org/russian.pdf>
4. Либлинг А., Прайс Д., Шефер Г. Тюремный работник, «Рутледж», 2012 год, с. 163.
5. Макгакин Дж. Сучасний в'язничий менеджмент. Київ : К.І.С., 2017. 138 с.

6. Синьов В.М. Підготовка спеціалістів для пенітенціарної системи. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1996. № 1. С. 17–24.

7. Торічний О.В. Потенціал інтерактивних технологій у формуванні фахової компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки, 2016. № 1. С. 186–198.

8. Чебоненко С.О., Третяк О.С. Проблемні питання функціонування системи професійного навчання персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України. *Науковий вісник Сіверщини*. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки, 2019. № 1 (2). С. 154–167.

9. Про затвердження Положення про проходження первинної професійної підготовки

та підвищення кваліфікації особами рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України: наказ Міністерства юстиції України від 26.12.2018 № 4091/5: зареєстровано в Міністерстві юстиції України 27.12.2018 р. за № 1496/32948.

10. Про затвердження переліків посад осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України, які скорочені та прирівнюються до існуючих посад, та переліку посад осіб рядового і начальницького складу органів, підрозділів, закладів та установ виконання покарань МВС, які прирівнюються до існуючих посад Державної кримінально-виконавчої служби України: наказ Міністерства юстиції України від 13.03.2018 № 686/5: зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 30.03.2018 № 3881/31840.